

Hardnekkige werkloosheid en hysteresis

J.J. Graafland, Persistent unemployment, wages and hysteresis. Dissertatie, Rotterdam, 1990.

CPB-medewerker Graafland promoveerde in december 1990 aan de Erasmus Universiteit op een proefschrift over hysteresis in werkloosheid. Hysteresis betekent "hetgeen erna komt" (Graafland, blz. 154) en verwijst naar pad-afhankelijkheid in de tijdreeksen van (economische) variabelen.

De economische recessie aan het begin van de jaren tachtig ging gepaard met een snel oplopend aantal werklozen. Na 1984 trad economisch herstel op. De werkloosheid bleef echter zeer hoog hetgeen een aanwijzing is voor hysteresis. De vraag naar het waarom van deze ontwikkeling is zowel vanuit een theoretische als empirische invalshoek interessant en vanzelfsprekend ook beleidsrelevant.

De belangrijkste conclusie van het onderzoek van Graafland is dat in Nederland de loonvorming wel degelijk afhankelijk is van de ontwikkelingen in de langdurige werkloosheid. Wel is de bereidheid de lonen te magtigen het grootst in perioden die worden gekenmerkt door een groot aantal ontslagen, hetgeen een indicatie is dat de arbeidsmarktpositie van de werkenden een relatief belangrijke component bij de loonvorming is. Voorts bestaat er een positief verband tussen het aandeel van de langdurig werklozen in de totale werkloosheid en de tijd dat vacatures onvervuld blijven. Ten slotte heeft de in Nederland bestaande regelgeving ten aanzien van het leeftijdsafhankelijke minimumjeugdloon mogelijk bijgedragen aan de hardnekkigheid van de werkloosheid op dit moment.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de probleemstelling en de plaats van het onderzoek in het vakgebied. Hoofdstuk 2 bevat in de eerste plaats een uitgebreide bespreking van de economische literatuur over hysteresis op de arbeidsmarkt. Vervolgens worden de belangrijkste resultaten van het eigen onderzoek in

hun onderlinge samenhang gepresenteerd en geanalyseerd. De beleidsimplicaties komen in hoofdstuk 3 aan de orde. De hoofdstukken 4 tot en met 8 behandelen in meer detail de onderzoeksresultaten en vormen de kern van het dissertatieonderzoek.

Uiteenlopende benaderingen

In de theoretische literatuur over hysteresis op de arbeidsmarkt worden drie benaderingen onderscheiden.

De 'insider-outsider'-benadering stelt het belang van de werkenden (de insiders) voorop. Bij onderhandelingen over de hoogte van het nominale loon staat het behoud van de werkgelegenheid voorop. Dit betekent dat na een kortstondige verslechtering van de werkgelegenheidssituatie, de neerwaartse flexibiliteit in de lonen te gering is om een terugkeer naar het oorspronkelijke niveau van de werkgelegenheid te bewerkstelligen.

De tweede benadering, de 'duration'-theorie, kiest de kwaliteit van het arbeidsaanbod als uitgangspunt. In het algemeen zal tijdens een recessie de (gemiddelde) werkloosheidsduur eveneens toenemen. De idee is nu dat langdurige werkloosheid gepaard gaat met een (vermeende) erosie van zowel de technische als de sociale vaardigheden van de desbetreffende persoon. Een groeiend aandeel langdurig werklozen doet om die reden het effectieve aanbod van arbeid dalen. Dit zorgt enerzijds voor opwaartse druk op de lonen, anderzijds verslechtert de afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

De derde verklaring van hysteresis in werkloosheid beschrijft de invloed van kapitaalaccumulatie. Onder de veronderstelling van een geringe substitueerbaarheid tussen arbeid en kapitaal en/of reële loonrigiditeit leiden hysteresisverschijnselen in de kapitaal-goederenvoorraad tot hysteresis in de

werkloosheid. Kapitaalvernietiging in geval van een recessie resulteert dan in een structureel kleinere vraag naar arbeid. Graafland beperkt zich in zijn studie tot de 'insider-outsider'- en de 'duration'-verklaring.

In de hoofdstukken 4 en 5 wordt de aanwezigheid van hysteresis in werkloosheid onderzocht met een model waarbij de werkloosheid van invloed is op de mutatie in de lonen (de Phillips-curve). Met deze benadering kan het bestaan van hysteresis, onder andere in Nederland, niet worden ontkennd. Vervolgens ondergraaft de auteur deze conclusie echter weer door te wijzen op enkele met name theoretische tekortkomingen van de Phillips-curve-benadering (blz. 20-21). Deze kritiek vormt de aanzet voor de analyse in de hoofdstukken 7 en 8.

In hoofdstuk 8 gaat het om de vraag in hoeverre er sprake is van hysteresis als de lonen worden bepaald door onderhandelingen op bedrijfstakniveau tussen werkgevers (organisaties) en een vakbond. De werkgelegenheid wordt uitsluitend door de werkgevers vastgesteld. Dit ('right to manage'-)model is volgens Graafland een goede weergave van de Nederlandse situatie. Zoals reeds gesteld blijkt bij de toetsing van de aldus afgeleide loonvergelijking dat de vakbond als vertegenwoordiger van de 'insiders' wel degelijk rekening houdt met de belangen van de 'outsiders'. Wel staat het behoud van de bestaande werkgelegenheid voorop. Ook blijkt er geen sprake te zijn van significante 'duration'-effecten. In hoofdstuk 7 wordt de 'duration'-benadering eveneens onderzocht middels de UV-analyse. De hypothese is dat een groter aandeel langdurige werkloosheid in het totaal de UV-curve naar boven doet verschuiven, hetgeen een indicatie is van een verslechterde werking van de arbeidsmarkt. Deze hypothese kan niet worden verworpen. Het aantal vacatures neemt niet af als de omvang van de langdurige werkloosheid toeneemt.

Ten slotte volgt uit de theoretische analyse van hoofdstuk 6 (co-auteur F. Huijzinga) dat langdurige werkloosheid slechts tot hysteresis leidt indien de werkloosheid ook daadwerkelijk van invloed is op de productieve eigenschappen van de betrokkenen. In geval van een leeftijdsafhankelijk minimumjeugdloon kunnen hysteresis-verschijnselen zich voordoen onafhankelijk van de objectieve kwalitatieve eigenschappen van de niet-werkenden.

Evaluatie

Het sterke punt van het proefschrift is dat een belangrijk economisch vraagstuk zowel vanuit theoretisch als empirisch oogpunt op een vaardige wijze wordt geanalyseerd. Het niveau van de dissertatie blijkt ook uit het feit dat de hoofdstukken 4 tot 8 (bijna) allemaal zijn gepubliceerd in internationale tijdschriften. De onderstaande kanttekeningen hebben dan ook niet in de eerste plaats betrekking op het onderzoek zelf maar meer op de benadering als zodanig. In de eerste plaats blijft de vertaling van de theoretische benaderingen naar empirische modellen een moeilijke zaak (Graafland is zich hier overigens van bewust, zie blz. 42 en blz. 134-135). Het blijft moeilijk om bij de toetsing van hysteresis te discrimineren tussen de 'insider-outsider'- en de 'duration'-verklaring. Eveneens is onduidelijk hoe het niet-continu differentieerbare theoretische loononderhandelingsmodel (blz. 29-41) zich verhoudt tot het gelineariseerde empirische model van bijvoorbeeld hoofdstuk 8.

In de tweede plaats is het verschil tussen hardnekkigheid (persistentie) en hysteresis belangrijk. Wel beschouwd (zie blz. 6) gaat het in het proefschrift slechts om (zeer) trage aanpassingen na een initiële schok en niet om pad-afhankelijkheid. Het evenwichtsniveau van de werkloosheid is in deze twee situaties echter bepaald niet gelijk. Graafland abstraheert in navolging van anderen van dit probleem door zich te beperken tot een analyse van de middellange termijn.

In de derde plaats is de analyse in het proefschrift partieel in die zin dat bij de verklaring van hysteresis in werkloosheid uitsluitend wordt gekeken naar de arbeidsmarkt. Dit is jammer omdat wellicht juist in de Nederlandse situatie de kapitaalschaarstevariant relevant is. Bovendien geldt dat indien verscheidene markten worden onderscheiden de hardnekkig hoge werkloosheid niet uitsluitend hoeft te zijn veroorzaakt door een slecht werkende arbeidsmarkt. Voorts kan loonflexibiliteit in een minder partiële benadering in geval van destabiliserende loon- en prijsverwachtingen de economische instabiliteit juist vergroten.

Hysteresis op de arbeidsmarkt impliceert dat zowel een beleid gericht op de effectieve vraag als een aanbodvriendelijk beleid duurzaam positieve gevolgen voor de werkgelegenheid kan hebben (zie blz. 58-60).

Een combinatie van lastenverlaging en een actief her-, om- en bijscholingsbeleid biedt gelet op het open karakter van de Nederlandse economie wellicht het beste perspectief. Recente geluiden die vraagtekens zetten bij de wenselijkheid van het loonmatigingsbeleid kunnen in ieder geval niet met het onderzoek van Graafland worden onderbouwd.

Hans van Ees
Harry Garretsen

De auteurs zijn verbonden aan de economische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen.